

OGJC

Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie
K.U.Leuven

ISEG

Instituut voor Sociale en
Economische Geografie
K.U.Leuven

VERSTEDELIJING, SOCIALE UITSLUITING VAN JONGEREN EN STRAATCRIMINALITEIT

**Een onderzoek gefinancierd door de
Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele
Aangelegenheden**

**Conny VERCAIGNE en Lode WALGRAVE (promotor), OGJC
Pascale MISTIAEN en Christian KESTELOOT (copromotor), ISEG**

SAMENVATING

Leuven, 2000

1. Theoretische uitgangspunten en methodologie

1.1. De theoretische uitvalsbasis van het onderzoek bestaat uit een drietal benaderingen.

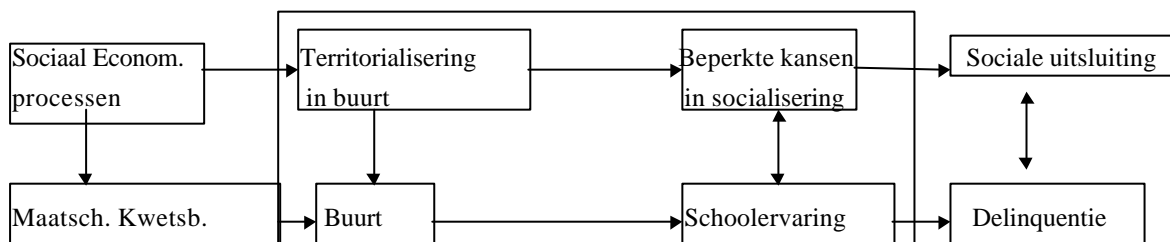
1° In de criminologische onderzoekstraditie over criminaliteit in de grote stad, bestaan twee belangrijke accenten. Een eerste is dader-gericht en onderzoekt de ‘criminogene’ sociale en leefomstandigheden in bepaalde stadswijken¹. Een tweede onderzoekt de specifieke kenmerken van de stadsomgeving die het plegen van delicten bevorderen². Van beide opties is o.m. door Wikström een synthese gepresenteerd³.

2° In de theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid synthetiseren wij de grote hoeveelheid criminologische literatuur over frequente en persisterende jeugddelinquentie tot één coherent kader. In een recente publicatie gebruikten wij deze theorie om het theoretisch model van Wikström over stadscriminaliteit aan te vullen⁴.

3° Diepe sociaal-economische evoluties brengen nieuwe en sterkere vormen van sociale uitsluiting tot stand. De daarmee gepaard gaande stedelijke herstructureringen zorgen voor ruimtelijke concentratie ervan, bemoeilijken het socialisatieproces van jongeren die er wonen en leiden tot een specifiek ruimtelijk patroon van criminaliteit⁵.

Deze invalshoeken gaven aanleiding tot een synthese die in volgend schema wordt uitgetekend.

Figuur 1: Aansluiting van de theorieën maatschappelijke kwetsbaarheid en territorialisering van armoede

1.2. Daaruit werden een aantal stellingen afgeleid, die richtinggevend zijn voor onze empirische data-inzameling en -verwerking.

Stelling 1: De materiële en sociale structuren van bepaalde buurten zijn een verdichting van sociale uitsluitingsmechanismen.

Stelling 2: Deze mechanismen hebben een fundamentele impact op de leefvoorwaarden van jongeren, hun maatschappelijke integratie en hun toekomstperspectieven.

Stelling 3: Het tekort aan aangepaste vrije tijdsomogelijkheden voor jongeren brengt hen ertoe in groepen rond te hangen in bepaalde publieke ruimten, wat leidt tot ‘territoriumstrijd’ met

¹ Zoals bv. C.Fijnaut, H.Moerland en J.Beijerse, *Een winkelboulevard in problemen*, Arnhem, Gouda Quint, 1991; F.Dubet, *La Galère: jeunes en survie*, Paris, Fayard, 1987.

² Zoals in bv. O.Newman, *Defensible Space*, London, Architectural Press, 1975; M. Felson, *Crime and Everyday Life*, London, Pine Forge Press, 1994.

³ P.O. Wikström, *Urban Crime, Criminals and Victims*, New York/ Berlin, Springer, 1991.

⁴ L. Walgrave, *Criminological prevention in the city*. In C. Fijnaut e.a. (eds.), *Changes in Society, Crime and Criminal Justice in Europe. Part I: Urbanisation and Crime*, Leuven, University Press, 1995, 251-283.

⁵ Zie o.m. Chr. Kesteloot, *La problématique de l’intégration sociale des jeunes urbains: une analyse géographique du cas Bruxellois*. In C. Fijnaut e.a. (eds.), *Changes in Society, Crime and Criminal Justice in Europe. Part I: Urbanisation and Crime*, Leuven, University Press, 1995, 113-129.

andere groepen en functies die op dezelfde ruimten aanspraak maken en tot *'criminaliserende conflicten'*.

Stelling 4: De problemen vermeld in 2 en 3 doen zich in sterkere mate voor bij *allochtone jongeren*, die daarenboven ook nog geconfronteerd worden met een selectief aanbod van *recreatievoorzieningen, en een negatieve benadering door politie en niet-professionelen*.

Stelling 5: *Sommigen* worden aldus verleidbaar om deel uit te maken van de zgn. *'de harde kern'* van de straatdelinquentie, bestaande uit jong-volwassenen die hun *leefstijl* afstemmen op een soort *'vice-industry'*.

Stelling 6: Naast de problemen vermeld in 1 en 3, verhoogt de *ruimtelijke ordening* in de stad het *risico op delinquentie* nog door de *concentratie* van aantrekkelijke *'beslachtofferbare'* voorwerpen en personen in bepaalde wijken en door de *moeilijke controleerbaarheid* van bepaalde stedenbouwkundige ontwikkelingen.

1.3. Op grond van deze stellingen en oriëntaties in mogelijke operationalisering van de begrippen, kozen wij oorspronkelijk voor de volgende strategie en methoden.

1° Onderzoek naar de variatie van een aantal kwantitatieve indicatoren over het Brussels grondgebied. Analyse van de globale sociaal-ruimtelijke structuur van de stad op het niveau van de buurten, met nadruk op onderzoeksrelevante kenmerken en hun recente dynamiek; in kaart brengen van de spreiding van het vrijetijdsaanbod voor jongeren; bevraging van een representatieve groep scholieren van Brusselse scholen; P.V.-analyse van jeugddelicten.

2° Een grondige beschrijving van een tweetal geselecteerde. probleembuurten. Beoogd werden formele en informele aspecten van het buurtleven die impact hebben op de leefvoorwaarden van de jongeren; de wijze waarop jongeren daarmee omgaan, de conflicten die daarmee gepaard gaan, en de wijze waarop deze worden afgehandeld.

3° Opvolging van een tweetal groepen zgn. rondhangende jongeren die ernstige problemen maken, geselecteerd op grond van 2°.

4° Biografische studie van een 10-tal personen die deelnemen aan de zgn. harde kernen inzake delinquentie door jongeren, geselecteerd op grond van de informatie opgedaan op onderzoeksniveau 2° en 3°.

Vrij snel, echter, moesten we onze ambities terugschroeven, omdat de toegekende middelen aanzienlijk lager lagen dan was gevraagd, omdat bleek dat er onvoldoende volledige en betrouwbare cijfers van geregistreerde criminaliteit beschikbaar waren, omdat de systematische bevraging van jongeren in Brusselse scholen een veel grotere omvang heeft genomen dan aanvankelijk gepland, en omdat de inventarisering van de recreatiegegevens in Brussel niet het verhoopte resultaat opleverde. Ten gevolge daarvan werden in feite enkel de eerste fase en, in mindere mate, de tweede fase bestreken. Zo steunt het empirisch onderzoek op volgend demarches.

- Kwantitatieve analyse van de gegevens inzake de spreiding van sociale kenmerken en van jongeren in Brussel. Een groot deel van dit materiaal was reeds eerder verzameld door ISEG.

- Een inventaris van recreatievoorzieningen in Brussel, die in principe ook voor jongeren toegankelijk zijn.

- Een ruime bevraging van een zeer groot en representatief staal van leerlingen van het secundair onderwijs in Brussel.

- Een registratie van alle zaken van delinquentie die gedurende 7 maanden op het Brusselse jeugdparket zijn binnen gekomen.

- Een beschrijving van twee als ‘probleembuurtten’ bekend staande stadsbuurtten, op grond van bevolkingssamenstelling, analyse van de functies, de recreatiemogelijkheden, straatobservaties, gesprekken met bevoorrechte getuigen en met jongeren.
Hoe deze gegevens werden verzameld en verwerkt, zal in volgende hoofdstukken blijken.

2. Jongeren in Brussel

2.1. Op grond van ISEG-gegevens wordt Brussel opgedeeld in vier soorten buurtten of zones:

- achtergestelde buurtten met veel allochtonen
- andere achtergestelde buurtten
- middenklasse buurtten
- rijke buurtten

Hier komen de buurtten uit de stadsrand bij, waarvan heel wat jongeren de stad bezoeken en er schoollopen.

De achtergestelde buurtten liggen in het centrum en in de zgn. ‘negentiende eeuwse gordel’ onmiddellijk errond. 36,9% van de inwoners van deze buurtten zijn jongeren (tot 24 jaar), waarvan 45% vreemdelingen. In de andere buurtten wonen minder jongeren en is het aandeel van de niet-Belgen ook veel lager. In de periferie is slechts 9% van de jongeren vreemdeling.

2.2. Op grond van een aantal indicatoren (schoolloopbaan, werkloosheid, armoede, kinderrijkdom van de gezinnen, mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding) blijkt dat kinderen uit de achtergestelde buurtten, en vooral de niet-Belgische kinderen telkens oververtegenwoordigd zijn in de minst gunstige categorieën. Zij bevolken ook de zogenaamde ‘concentratiescholen’ en hun woonbuurtten bieden het minst aantrekkelijke mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding.

3. Scholieren van Brusselse scholen bevraagd

3.1. Steekproef en methodiek

In totaal werden 4.496 leerlingen van het secundair onderwijs in Brussel bevraagd. De vragenlijst was opgesteld met het oog op de variabelen die uit de onderzoeksstellingen als belangrijk naar voor kwamen: een aantal gegevens over hun persoon, structurele kenmerken van het gezin, opvoedingsstijl, schoolsituatie en -loopbaan, betrokkenheid op onderwijs, woonplaats, vrijetijdsbesteding, vriendenkring, toekomstverwachtingen, darknumber gegevens over 12 delicten en probleemgedragingen. De bevraging gebeurde schriftelijk en in klasverband door de onderzoekers, in afwezigheid van eigen leerkrachten. Waar nodig konden de onderzoekers toelichting verstrekken gedurende de invulling van de lijst.

In de steekproef ging 74% van de ondervraagden naar het Franstalig onderwijs. Uit de verdeling over leeftijd, geslacht en onderwijstype blijkt dat de steekproef relatief representatief mag worden geacht voor de populatie van de Brusselse secundaire onderwijsinstellingen, hoewel het technisch onderwijs licht oververtegenwoordigd is.

Van de leerlingen was 86% in België geboren. 66% was van Belgische nationaliteit, 14% was Marokkaans, 9% niet-Belgische Europeaan. Toch had slechts 49% van de ondervraagden een Belgische vader, 21% een Marokkaanse vader en 13% een niet-Belgische Europese vader.

De sociale stratificatie was min of meer gelijk verspreid over drie grote categorieën. 5% werd in de allerlaagste sociale stratificatie geplaatst⁶. Drie kwart van de jongeren woont bij beide ouders, 15% bij één van de ouders en 7% in een wedersamengesteld gezin.

Van de steekproef woonde 20% in een ‘allochtone’ achtergestelde buurt, 17% in een andere achtergestelde buurt, 38% in de andere Brusselse buurten en 26% in de periferie, buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Naast de gestructureerde schriftelijk bevraging, werden ook open kwalitatieve interviews afgenomen in de twee geselecteerde buurten. Op basis van contacten met buurt- en jeugdwerken konden 13 jongeren van Marokkaanse afkomst en 1 van Griekse afkomst overtuigd worden om mee te werken.

3.2. Enkele resultaten

De analyse van deze gegevens werd toegespitst op het fenomeen delinquentie. Tabel 1 geeft de percentages weer van het aantal jongeren dat toegeeft het aangegeven gedrag in het voorbije jaar te hebben gesteld.

Tabel 1: Zelfgerapporteerde delinquentie (in percentages van steekproef)

	Jongens	Meisjes	Totaal
Winkeldiefstal	40	27	33
Wapendracht	33	8	20
Drugsgebruik	20	12	16
Vandalisme	22	6	14
Graffiti	17	9	13
Voorbijgangers lastigvallen	17	8	13
Iemand in elkaar slaan	19	5	12
Autodiefstal	10	1	5
Drugs verkopen	8	2	5
Inbraak	6	0	4
Diefstal van handtas / portefeuille	6	1	3

De spreiding over de leeftijden is verschillend: ‘winkeldiefstal’, ‘vandalisme’ en ‘voorbijgangers lastig vallen’ nemen toe tot de leeftijd van 16 jaar, waarna ze afnemen. Wellicht betreft het uitingen van zgn. ‘leeftijdsgebonden’ delinquentie. Drugs gebruiken en verkopen blijven toenemen met de leeftijd. Het gaat wellicht meer om uitingen van een levensstijl.

Autochtone jongeren zeggen, meer dan jongeren van Marokkaanse afkomst, dat zij een wapen dragen, drugs gebruiken, vandalisme en winkeldiefstallen hebben begaan. Het omgekeerde doet zich voor bij autodiefstal, handtas/portefeuille stelen, inbraak. Over het algemeen worden deze laatste misdrijven minder vaak begaan (ook door Marokkanen) en worden ze door alle jongeren als de meest ernstige misdrijven bestempeld⁷.

Exact dezelfde verdeling doet zich voor indien wij de populatie opdelen volgens sociaal-economische klasse. Het is dus voorlopig onduidelijk welke variabele (ethniciteit dan wel SES) hier de meest belangrijke is.

3.2.1. Ruimtelijke analyse

⁶ Volgens de Elchardus-categorisering

⁷ Aan de jongeren werd gevraagd hun ernstevaluatie van de delicten aan te duiden op een schaal van 1 tot 5.

Onderzocht werd of er een verband bestaat tussen de plaats waar het misdrijf werd gepleegd (eigen buurt, in de buurt van de school, elders in de stad, of op een combinatie van plaatsen), de woonplaats van de dader en de aard van het misdrijf. Een correspondentie analyse verklaarde tot 80% van de variantie, maar de vastgestelde verbanden zijn complex. Zo blijken daders uit achtergestelde buurten (allochtone en autochtone buurten) hun delicten meer in de eigen buurt te begaan, en de rijkere buurtjongens veel vaker buiten hun woonwijk over de schreef te gaan. Delicten als autodiefstal, inbraak of winkeldiefstal zijn veeleer aan specifieke pleegplaatsen gebonden. Drugsgebruik komt vooral weinig voor in de eigen woonbuurt of in de omgeving van de school.

Alleszins blijkt dat het verband tussen wonen in een achtergestelde buurt en het aantal gepleegde delicten niet rechtlijnig is. Er lijkt wel een verband te bestaan met het soort van gepleegde delicten, en dat verband valt samen met de eerder genoemde verbanden tussen 'ernstige' en minder ernstige delicten, enerzijds, en sociale stratificatie en etniciteit, anderzijds. De meer 'leeftijdsgebonden' delicten liggen meer homogeen verspreid over alle woonbuurten.

Tenslotte werd op het collectieve niveau een vergelijking gemaakt van de invloeden die uitgaan van de ruimtelijke, sociale en etnische factoren op de delinquentie. De ruimtelijke factor, d.w.z. de buurt waarin men woont, heeft slechts een zeer zwakke impact, als er al een is. Veruit de zwaarst wegende factor wordt gevormd door de sociaal-economische variabelen. Deze invloed wordt nog versterkt door de aard van de scholen die men bezoekt. Er tekent zich inderdaad een typologie van scholen af. Bepaalde scholen trekken een hoog problematische populatie aan vanuit de hele Brusselse regio, en de leerlingengroep van deze scholen 'produceert' ook weer meer delinquentie, ook van ernstige aard.

3.2.2. Maatschappelijke kwetsbaarheid en delinquentie

Gepoogd werd een zicht te krijgen op de factoren die op individueel niveau de delinquentie kunnen helpen verklaren, gestuurd door de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid als theoretische kader. Acht variabelen-clusters werden gemaakt: persoonskenmerken, schoolkenmerken, structurele gezinskenmerken (huishoudenstructuur en sociaal-economische status), vrijetijdsbesteding, risicogedrag, controlegedrag door ouders en type woonbuurt. Anderzijds worden de jongeren in groepen ingedeeld, naargelang het aantal verschillende gepleegde delicten enerzijds en de ernst van de gepleegde delicten anderzijds. Een canonicaal discriminantanalyse berekende de covariantie tussen de verklarende variabelen en de jongerengroepen naar aantal en ernst van de delicten. De resultaten worden op tweedimensionele plots voorgesteld.

1° De resultaten op basis van het aantal verschillende delicten en op basis van de ernst van de delicten zijn nagenoeg gelijk, wat ons doet besluiten dat degenen die de meeste delicten begaan ook degenen zijn die de meest ernstige delicten begaan.

2° De overgang van 0 tot 4 verschillende delicten per jaar verloopt geleidelijk, en is ook relatief weinig afwijkend in de groep van Brusselse scholieren. Het plegen van 5 en meer verschillende delicten is atypisch en wordt begaan door een sterk delinquente groep (in totaal 379 respondenten of 9% van de totale groep). Bij jongens afzonderlijk is géén delict plegen eerder uitzonderlijk. Bij meisjes is ook het plegen van 3 en meer delicten reeds een relatief sterk-delinquente score.

3° Risicofactoren die samen hangen met de groep van 5 en meer delicten zijn 'geschorst zijn op school', 'volledige dag of meer spijbelen', 'weglopen van huis', 'ouders die nooit vragen waar de jongere naartoe gaat en met wie', 'participatie aan groepjes rondhangende jongeren', 'rondhangen op straat of in lunaparken'. Persoonskenmerken en structurele gezinskenmerken spelen daarin geen eersteplansrol. Vrijgevochten jongeren die veel tijd ongeorganiseerd rondhangen en ernstige

tuchtproblemen hebben op school zijn dus kwetsbaarder om in de frequente delinquentie terecht te komen. Beschermende variabelen die vooral met de 0-delicten samenhangen zijn er niet zoveel. Enkel de variabelen 'meisje zijn', 'nooit spijbelen', 'intense controle door de ouders' en, in mindere mate, de 'leefsituatie bij beide ouders' lijken de kans op volledige conformiteit te verhogen.

Op zich is dat allemaal niet verrassend. Het meest opvallend is in feite de zwakte van stereotiep verwachte variabelen als structurele gezinsvariabelen of etniciteit. Het klopt dus niet dat een 'gebroken gezin' of 'het Marokkaan zijn' het risico op ernstige en frequente delinquentie lineair verhogen.

4° De structurele gezinsvariabele 'laagste SES' en de etniciteitsvariabele 'van Marokkaanse afkomst zijn' vallen in grote mate samen met het wonen in achtergestelde buurten en leerling zijn van het beroepsonderwijs. Het lijkt hier dus in grote mate om dezelfde groep te gaan. Deze jongeren van de allerlaagste SES (die vooral van Marokkaanse afkomst zijn, wonen in achtergestelde 'allochtonen buurten' en vaker in het beroepsonderwijs schoollopen) zijn meer afwezig in de middelmatige delinquentie, maar sterker vertegenwoordigd in de groepen die helemaal geen delicten plegen of er juist veel meer begaan. Deze groep 'kiest' dus als het ware om ofwel zeer conform te blijven, ofwel echt de delinquente toer op te gaan. Duidelijk is dat het hoofdzakelijk de SES is die bepalend is, en niet het Marokkaan zijn, noch de buurt of de onderwijsrichting. Maar jongeren van Marokkaanse afkomst riskeren wel veel meer in een gezin van de allerlaagste sociale stratificatie te leven, in bepaalde concentratiebuurten te wonen en in het beroepsonderwijs terecht te komen.

Deze tendens krijgt nog meer kracht door de vaststelling dat de 'teggengestelde variabelen' 'Belg', 'midden- en hoge klasse', 'geen achtergestelde buurten' en 'algemeen vormend onderwijs', dichter bij de middengroepen inzake delinquentie liggen en iets verder af van de 0- en de 5+delictgroepen.

5° Een vergelijking van de biplots voor jongens afzonderlijk met de biplots voor meisjes afzonderlijk levert nagenoeg geen andere accenten op. Er blijkt dus dat bij jongens en meisjes dezelfde onafhankelijke variabelen samenhangen met delinquentie, met dit verschil nochtans, dat bij meisjes de groepen van 3 en 4 delicten reeds uitzonderlijker zijn en de kenmerken van de ernstige delinquentie beginnen te vertonen.

6° Afzonderlijke biplots voor autochtoon Belgische jongeren, en allochtoon Marokkaanse jongeren leiden weer tot eenzelfde beeld, maar de verklaarde variantie is lager voor de Marokkanen. Dat kan te wijten zijn aan het feit dat de verklaringen complexer liggen, maar ook aan het feit dat wij in de verklaring van de delinquentie mogelijks één of andere variabele(n) missen.

7° Duidelijk is dat de mate van delinquentie niet in een eenvoudig lineair verband kan worden gebracht met één eenvoudige onafhankelijke variabele. In de sociaal-economisch meest gemarginaliseerde groepen is het risico op meer systematische delinquentie groter, maar dat risico wordt maar gerealiseerd indien de ongunstige status samenvalt met gebrek aan controle door de ouders (wat wellicht een uiting is van een breder opvoedingsdeficit vanwege de ouders), zware tuchtproblemen op school (wat vermoedelijk de top van de ijsberg is inzake integratie in het schoolgebeuren) en ongeorganiseerd rondhangen met de peers (wat kan beschouwd worden als een indicatie van een algemene vrijetijdsstijl). Indien deze negatieve elementen afwezig zijn, is de kans groot dat deze jongeren minder delicten plegen dan de jongeren uit gezinnen met een midden of hoger gesitueerde SES.

In die zin zijn deze resultaten een mooie illustratie van de theorie maatschappelijke kwetsbaarheid. Deze theorie poogt duidelijk te maken dat niet de sociale status op zich in verband staat met delinquentie, wel de ongunstige loopbaan doorheen de maatschappelijke instellingen, opvoedingsklimaat in het gezin, integratie in de school (vooral), omgang met peers. Tevens werd de

SES als een risicofactor voorgesteld ten aanzien van een mogelijks ongunstige loopbaan. Het komt er hier allemaal mooi uit.

Daarenboven laten de resultaten ook zien dat de factor ‘van Marokkaanse afkomst zijn’ ondergeschikt is aan de SES en aan de net vermelde loopbaan-factoren. De allochtonen-factor brengt geen eigen meerwaarde in de verklaring van delinquentie, maar is een element dat de kwetsbaarheid ten aanzien van de overige elementen kan verhogen.

4. Parketanalyses

In de periode april-oktober 1998 werden op het parket in Brussel alle binnenkomende PV's geregistreerd die betrekking hebben op jeugddelinquentie. In totaal gaat het om 2580 dossiers, waarvan er 533 over aangehouden jongeren gaat, d.w.z. jongeren die opgepakt zijn en meteen naar de jeugdrechtbank verwezen. De overige 2047 betreft eenvoudige PV's, waarover het parket nog een beslissing moet nemen.

Tabel 2: Aard van de op het parket geregistreerde delicten

	Niet aangehouden		Aangehouden		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Diefstal zonder geweld	669	32	220	41	889	34
Diefstal met geweld	132	6	82	15	214	8
Tegen de personen	235	11	45	8	280	10
“Verdovende middelen”	195	9	35	6	230	9
Andere	237	11	30	5	267	10
Geen echte delicten (weglopen, dancingbezoek, ...)	579	28	121	22	700	27
Totaal	2.047	100	533	100	2.580	100

80% van de gesignaleerden zijn jongens. Meisjes zijn wel sterker vertegenwoordigd in de categorie ‘geen echte delicten’, vooral bij de aangehoudenen. Het aantal gesignaleerde jongeren stijgt met de leeftijd. 55% is 16 jaar en ouder, 4% is minder dan 12 jaar. De ‘aangehoudenen’ zijn gemiddeld iets ouder dan de anderen. Bij de geregistreerden is 38% autochtoon, 24% van Marokkaanse afkomst en 32% van andere niet Europese afkomst. Bij de aangehoudenen stijgt het aandeel van de Marokkanen tot 37% en daalt het aandeel van de autochtonen tot 23%.

Alleszins valt op dat de twee zeer sterk gemediatiseerde delicten als geweld en drugsgebruik (en verkoop) beperkt blijven. In totaal gaat slechts 19% van de gemelde delicten met geweld gepaard, en is slechts 5% van de gemelde daders daarvoor aangehouden. In de zeven registratiemaanden gaat 8.9% van het totaal aantal gemelde delicten over ‘verdovende middelen’. 0.9% van het totaal aantal delicten gaat over verkoop van drugs.

Brussel wordt dus niet overspoeld door een golf van drugs en geweld, gepleegd door minderjarigen, zoals soms wordt gesuggereerd.

Meestal stelt de verbaliserende politie zich tevreden met het ondervragen van de jongere en het opstellen van het PV. In een aantal gevallen, echter, wordt de minderjarige verdachte vastgehouden. Onderzocht werd welke elementen uit het dossier meespelen in de beslissing van de politie de minderjarige te laten gaan, dan wel vast te houden.

De gebruikte statistische methode is dezelfde als deze die werd gebruikt bij de multivariate analyses van de bevraging: canonicaal discriminatieanalyse, uitgezet op biplots. De afhankelijke variabele is het al dan niet opgepakt zijn. De onafhankelijke variabelen zijn geslacht, leeftijd, nationaliteit, afkomst, aard van de delinquentie, groepsdelinquentie, tijdstip van verbalisering en verbaliserende politie.

De zwaarst wegende onafhankelijke variabele in de richting van aanhouding is 'afkomst Marokkaan'. Ook de Marokkaanse nationaliteit speelt een rol, zij het minder zwaar dan de afkomst. Het lijkt dus veeleer het uiterlijk te zijn en de vreemde naam die het verschil maken, eerder dan de identiteitskaart. Inzake de aard van delicten verhoogt diefstal met geweld het risico op vastneming. Een andere oppakrisico ligt in misdrijven gepleegd in groep.

Verbalisering door rijkswacht verlaagt de kans op opgepakt worden.

Herhaling van de biplots per delictcategorie afzonderlijk liet telkens weer zien dat de variabele 'Marokkaanse afkomst' een sterke verhoging van het aanhoudingsrisico inhoudt. Het vaker vasthouden van Marokkanen kan dus niet te wijten zijn aan het feit dat zij een bepaalde delictsoort vaker begaan. Enkel voor de categorie 'statusdelicten' (vooral 'weglopen') is de variabele 'geslacht' belangrijker: meisjes worden vaker vastgehouden wanneer zij weglopen dan jongens.

Het zou natuurlijk kunnen dat andere onderliggende variabelen, onder meer de ernst van de delinquentie of het gedrag tijdens de verbalisering dit verschil in oppakgedrag verklaren. Maar uit onze resultaten blijkt dat een Marokkaanse afkomst zelf ook een sterke verhoging van het vasthoudingsrisico inhoudt. Hierover moet nog meer onderzoek worden gedaan, teneinde elk mogelijk vermoeden van discriminerend optreden na te trekken.

5. Besluit: naar beleidsadviezen

5.1. In vergelijking met cijfers uit andere landen en steden, blijkt een relatief lage criminaliteitsincidentie⁸. Het allergrootste deel van de jongeren (jongens) met een gunstige basis begaat wel een zekere mate van 'kleine' criminaliteit, maar houdt daar geleidelijk aan mee op naarmate ze ouder worden en het maatschappelijk perspectief steeds duidelijker geprofileerd geraakt. Deze positieve evolutie gaat minder op voor jongeren die vanuit een minder gunstige maatschappelijke basis vertrekken.

Deze onmiskenbare samenhang laat nog maar eens het belang zien van maatschappelijke integratie. Wij vinden het nodig om nog maar eens te wijzen op *de noodzaak van een rechtvaardig en inclusief sociaal-economisch, maar ook cultureel beleid*, omdat het de basis blijft van elk beleid dat jongeren tot meer normconform gedrag wil motiveren.

5.2. Buitenlandse onderzoekingen en theoretische inzichten leiden tot de stelling dat 'jongeren problemen maken omdat ze problemen hebben'. Die stelling is eigenlijk maar gedeeltelijk bevestigd. Dat er minder reële delinquentie uit komt, heeft wellicht vooral te maken met twee elementen: de interne sociale controle vanuit de Marokkaanse gemeenschap zelf en de grote inspanningen van de laatste jaren ten bate van de bewoners in zgn. probleembuurten.

Daarom zou *het lokale beleid veel meer doelgerichte inspanningen moeten doen om samen te werken met deze 'positieve krachten' binnen de Marokkaanse (of lees ook 'Turkse' of andere allochtone) gemeenschap*. Deze inspanningen moeten getuigen van respect van de eigenheid, systematisch en diepgaande zijn en niet afhankelijk van één of ander incident.

⁸ Zie bvb. de cijfers over andere Europese steden in J. Junger-Tas, J. Terlouw en M. Klein (eds.), *Delinquent behavior among young people in the Western world*, Den Haag/Amsterdam, WODC/Kugler, 1994.

Federale, Gemeenschaps- en lokale overheden hebben de laatste jaren grote inspanningen gedaan om in de zgn. ‘probleembuurtten’ een positief aanbod te doen. De onderzoeksresultaten kunnen beschouwd worden als een aanmoediging om daar intens mee door te gaan. *De kaart van het lokaal gerichte sociale en welzijnswerk moet voluit worden uitgespeeld.* Nu gebeurt het nog te vaak ‘met mondjesmaat’, met een zeker wantrouwen omdat het ‘zijn efficiëntie’ niet voldoende kan aantonen. Dit soort werk gebeurt echter in de diepte en op langere termijn en kan niet bogen op zeer concrete mediagenieke resultaten op korte termijn.

5.3. Het onderzoek heeft duidelijk laten zien dat het feit van allochtoon te zijn niet noodzakelijk aanzet tot meer delinquentie. De risico's op meer delinquentie hebben alles van doen met sociale uitsluiting. Maar Marokkaanse jongeren leven veel vaker dan autochtone jongeren in sociaal-economisch laag gesitueerde gezinnen, waardoor zij relatief meer in de politionele registratie terecht komen. Zo komen we terecht in een vicieuze cirkel van stereotypering en discriminatie.

Voor de overheid op alle niveaus is hier een fundamentele taak weggelegd. *Overheden moeten er, eventueel door gerichte campagnes maar meer nog door het eigen zorgvuldig taalgebruik, op letten dat de beeldvorming bij de bevolking verbetert.*

Het racisme als zodanig moet stevig worden aangepakt. De wet op het racisme is daartoe één van de middelen, maar zeker niet het enige. De gebrekkige toepassing ervan wijst op een probleem, in de formulering van de wet en/of in de lakse houding van politie en van gerecht. *Daarenboven moeten de administratieve, politionele en politieke overheden gevoelig zijn voor en alert reageren op uitingen van racisme van hun eigen personeel.*

5.4. Bijzondere aandacht moet gaan naar de relatie tussen de politie en de allochtone bevolking. Het onderzoek heeft duidelijk aangetoond dat de Marokkaanse afkomst als zodanig in zeer sterke mate het risico op aanhouding verhoogt. Daarenboven gaven de gesprekken met de Marokkaanse jongeren aan hoe groot hun irritatie is over het politie-optreden. Daar is een serieus probleem, die onder meer de ‘relbereidheid’ doet toenemen van allochtone jongeren die verder niet in de delinquentie zitten.

De politie moet zeer doelbewust werken aan haar relatie met de allochtone bevolking en met de jongeren. Dat kan onder meer door zeer alert toe te zien op eventueel racistisch of ander discriminerend gedrag door politiemensen, door het vermijden van onnodige identiteitscontroles, of, indien ze nodig geacht worden, ze zeer correct te laten verlopen en niet in te gaan op eventuele provocaties.

De politie moet bereid zijn tot overleg met gezagsfiguren uit de allochtone gemeenschappen en veel meer gebruik maken van de mogelijkheden die aanwezig zijn in het sociale- en jeugdwerk. Maar ook hier moet het overleg tussen politie en deze werkers ten gronde horizontaal zijn, en moet de eigenheid van de diensten gerespecteerd en ondersteund worden. Daarenboven zouden *vanuit de politie zelf nog meer inspanningen kunnen worden gedaan om allochtonen tot het politiekorps te laten toetreden.*

Deze aanbevelingen zijn geformuleerd ten aanzien van de politie, omdat daar een van de gevoeligste punten ligt, maar het gaat vanzelfsprekend om een veel breder overlegbehoefte. *Vermoedelijk moet een bredere overlegstructuur worden geschapen onder de leiding van de burgemeester, waarbinnen dan kanalen voor politie-overleg kunnen worden voorzien.*

5.5. Inzake criminaliteit is sociale uitsluiting een basismechanisme. Ons onderzoek heeft eerder onderzoek bevestigd, dat vooral de school aanwijst als plaats waar de basis van dit mechanisme wordt gelegd. Het onderwijs is a.h.w. de instelling van waaruit jongeren hun maatschappelijke positie wordt toegewezen. Duidelijk is ook geworden dat bepaalde scholen veel meer met delinquentie te

maken hebben dan andere scholen. Een gericht onderwijsbeleid ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare en van allochtone jongeren is de sleutel tot een constructief integratiebeleid.

Het probleem van de zogenaamde concentratiescholen moet ernstig worden aangepakt. Het feit van de concentratie op zich is niet per se een probleem. Het wordt wel een probleem indien de concentratie van 'probleemjongeren' gepaard gaat met een tekort aan middelen en andere vormen van ondersteuning en gevolgd wordt door een demotivatie van veel leerkrachten. Daarom moet de overheid *de druk opvoeren op scholen die zich omwille van 'pedagogische' redenen of een andere nepreden al te gemakkelijk af maken van de integratie-opdracht.* Daarenboven kan *een goed opgezet systeem van leerlingenvervoer* de toegang tot 'goede' scholen voor allochtone jongeren vergemakkelijken.

Bijzondere aandacht moet gaan naar een *begeleiding van de schoolkeuze van allochtone jongeren*, omdat uit ons onderzoek is gebleken dat hun ouders daartoe vaak niet in staat zijn. Een bijzondere rol is weggelegd voor de CLB-centra, in samenspraak met oudergroepen, jeugd- en buurtwerkingen, en vanzelfsprekend ook met schoolgemeenschappen.

Scholen die grote inspanningen doen om een groot aantal probleemjongeren (van autochtone én van allochtone oorsprong) een onderwijsaanbod te doen, moeten positief worden gediscrimineerd. Bestaande experimenten moeten gehonoreerd worden op het niveau van de school en op het niveau van de individuele leerkracht, en zo mogelijk uitgebreid of opgenomen in de reguliere financiering. Gedacht wordt dan onder meer aan *kleinere klassen voor bepaalde populaties, het opzetten van bijzondere methodieken, het faciliteren van projecten die gemengde allochtone en autochtone populaties betreffen, bevorderen van schoolopbouwwerk* als een inclusieve methodiek die ook de ouders en de buurt in de werking betreft. Dergelijke werkingen moeten *vanaf de kleuterklas* worden bevorderd.

5.6. *Indien het goed werkt, en ingeschakeld is in het netwerk van sociale instellingen en voorzieningen, kan het jeugdwerk een zeer belangrijk verbindingsorgaan zijn, dat de stap kan helpen zetten naar de reguliere maatschappelijke voorzieningen, zoals onderwijs, CLB, arbeidsmarkt, recreatievoorzieningen, sportverenigingen.*

5.7. Het onderzoek heeft niet kunnen aantonen dat de buurt als zodanig een eigen bijkomende invloed heeft op het ontstaan van ernstige en frequente delinquentie bij jongeren. Buurten blijven echter territoria waarop zich een aantal sociale problemen concentreren, en die dus ook doelen kunnen zijn voor gerichte sociale acties. Deze buurtgebonden acties kunnen op twee niveau's gesitueerd worden. De buurt kan *een territoriale afbakening zijn voor sociaal-gerichte initiatieven*, zoals buurtopbouwwerk, jeugdwerk, straathoekwerk, en dergelijke, waarvoor hoger reeds werd gepleit. *Inspanningen moeten worden gedaan/voortgezet om de buurt als leefomgeving aantrekkelijker te maken.* Materiële verbeteringen in de woonomgeving kunnen een gunstige invloed hebben op het leefklimaat in een buurt en op de ingesteldheid van de bewoners. Deze invloed wordt groter indien deze initiatieven verlopen in samenspraak met de bewoners.

In dergelijke buurten bestaat vaak meestal wel één of andere jeugdclub, maar verder is voor jongeren eigenlijk weinig beschikbaar. Het gevolg is dat velen gewoon rondhangen op straat, waardoor zij a.h.w. in 'competitie treden' met andere 'gebruikers' van dezelfde ruimte, zoals winkeliers, spelende kleine kinderen. Escalerende conflicten en criminalisering zijn er het gevolg van⁹. *Het is dus zeer noodzakelijk dat in de buurten werk wordt gemaakt van boeiende en afwisselende recreatiemogelijkheden en van vrije ontmoetingsplaatsen voor kinderen en adolescenten.* Naast het aanleggen van bepaalde ruimten, kan ook overwogen worden met scholen

⁹ B. Melis, *Jongeren in de stad. Onderzoek naar vrije tijd en conflict*, Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1994.

te onderhandelen over het beschikbaar stellen van speelplaatsen en turnzalen voor recreatie onder begeleiding en kunnen mogelijkheden voor sportclubs worden uitgebreid.

5.8. Het rapport bevat tal van aanzetten tot nieuwe wetenschappelijke vraagstellingen, maar wij willen een vijftal thema's in het bijzonder naar voor brengen.

- Jongeren uit sociaal-economisch precaire situaties, volgen inzake delinquentie als het ware twee sporen. Ofwel gaan ze méér delicten plegen dan de doorsnee jongere van dezelfde leeftijd, ofwel gaan ze er opmerkelijk veel minder plegen. *Meer en diepergaand onderzoek is nodig om na te gaan wat nu precies deze 'keuze' beïnvloedt.* Diepergaand kwalitatief onderzoek is nodig, onder meer van levenslopen van jongeren, om uit te maken welke factoren en toevallige gebeurtenissen van aard kunnen zijn om de jongere als het ware te 'dispatchen' naar hetzij een zeer conforme attitude en gedrag, hetzij zwaardere delinquentie.

- Het onderzoek heeft het belang aangetoond van sommige scholen die probleemjongeren concentreren. Om de draagwijdte van deze vaststelling te meten, moet men onderzoek ontwikkelen naar de schoolloopbanen en de selectiemechanismen van de jongeren in het onderwijs, die aanleiding geven tot deze concentratiescholen en naar de eventuele mechanismen die de ontwikkeling van delinquent gedrag onder de leerlingen van deze scholen tot stand brengen.

- Het onderzoek is beperkt gebleven tot delinquentie van leerlingen uit het secundair onderwijs en de geregistreerde delinquentie van minderjarigen. Het is mogelijk dat de meer zorgwekkende delinquentie niet door hen wordt gepleegd, maar wel door jong-volwassenen.

Onderzocht moet worden in welke mate het beeld dat wij van de minderjarigen-delinquentie hebben geschetst ook nog opgaat voor de jonge meerderjarigen en hoe de relatie is tussen de delinquentie in deze beide leeftijdscategorieën.

- De Marokkaanse origine van een dader is voor de Brusselse politiekorpsen een element om een delict 'kordater' aan te pakken en de jongere ook op te pakken met het oog op onmiddellijke gerechtelijke actie. Op het eerste gezicht lijkt dat erg discriminerend op grond van ethniciteit, maar dat hoeft het niet noodzakelijk te zijn. Andere, meer subtiele elementen kunnen meespelen. Daarover is dringend diepgaander onderzoek nodig, zeker in het licht van de hierboven vermelde moeilijke relatie tussen de politie en de allochtone jongeren.

Een dergelijk onderzoek zou zich niet enkel op het verbaliserings- en oppakbeleid van de politie moeten toespitsen, maar ook op de houding van allochtonen ten aanzien van de politie en de 'politiecultuur' ten aanzien van allochtonen.

- Dit onderzoek is opgevat als een interdisciplinair onderzoek. De moeilijkheidsgraad ervan is groot. Uit het rapport blijkt hoezeer de interdisciplinaire aanpak vruchtbaar is geweest, maar het rapport is zeker geen theoretisch gestroomlijnd eindproduct. Om dat te realiseren zou nog veel meer tijd beschikbaar moeten zijn voor discussie en reflectie.

Het interdisciplinaire onderzoek wordt in principe steeds erg gewaardeerd. In de onderzoeksprocedures zelf zou meer aandacht moeten gaan naar de inspanning voor interdisciplinair werken zelf. *Wetenschapsbeleid zou daar uitdrukkelijk aandacht moeten voor hebben en daar aan de projecten ook de nodige tijd voor gunnen. De projecten die zich als interdisciplinair aanmelden moeten in hun onderzoeksplanning uitdrukkelijk de activiteiten vermelden die daaraan werken* (zoals het schrijven van 'ontwerpteksten', het organiseren van seminars, etc...).